

Academicianul Dan Berindei, patriarhul istoriografiei românești*

Acad. Ioan-Aurel Pop
Președintele Academiei Române

Academicianul Dan Berindei ar fi împlinit în 2023 un secol de viață, apropiindu-se de vârsta Țării „rotunjite” sau a României Întregite, ai cărei suverani s-au încoronat în 1922 la Alba Iulia. A trăit sub trei regi, apoi sub „țarii roșii” veniți din spre Răsărit, bucurându-se și de cele trei decenii de libertate. A fost ani buni patriarhul istoriografiei românești. Pornit în lume sub bune auspicii, a trăit o viață plină de variate întâmplări – fericite, nefericite sau obișnuite – aidoma neamului său românesc, pe care l-a preamărit mereu, iubindu-l etern și necondiționat. Și-a văzut soția în închisoare și fiica născută după gratii, a fost scos din munca intelectuală și trimis la făcut blacheuri, nu i s-a îngăduit să ocupe vreo catedră universitară înainte de 1989, și-a petrecut soția, „mutată de la noi”, în acorduri funebre și și-a jelit singur, la senectute, ambii copii (sexagenari, dar pentru domnia-sa tot copii) trecuți în lumea dreptilor. Și nu s-a frânt!

Născut la 3 noiembrie 1923, în București, s-a afirmat, de mulți ani, drept o personalitate marcantă a scrisului nostru istoric, ajungând, mai ales în deceniile din urmă, să se confunde cu istoria însăși și, îndeobște, cu cea mai importantă instituție de consacrare a valorilor culturale românești – Academia Română. Ales, în 1991, membru corespondent al prestigiosului for menționat, a devenit titular la scurt timp (1992), apoi președinte și președinte de onoare al Secției de științe istorice și arheologie (din 1993 până azi). De asemenea, între 2006 și 2014, a fost și vicepreședinte al Academiei Române.

Format în ambianța școlii istorice de la București, în cea dintâi universitate a țării, profesorul Dan Berindei și-a desfășurat o parte substanțială din cariera de istoric la Institutul de Istorie „Nicolae Iorga” al Academiei, în calitate de cercetător. Grație modelului oferit cu generozitate de către profesorii săi – unii dintre cei mai de seamă istorici români ai secolului trecut –, precum și dăruirii și dotării personale excepționale, tânărul învățacel a ajuns repede la performanțe științifice deosebite, apreciate de către cunoscători. Aprecierea aceasta cvasiunanimă a avut însă și sincopile ei, din cauza dictaturii comuniste, dificultăților de exprimare obiectivă a reconstituirii trecutului, primatului politicului și al ideologiei, încât venerabilul istoric de astăzi s-a văzut chiar îndepărtat pentru un număr de ani din activitatea de cercetare. Au urmat însă apoi anii maturității creatoare, care au corespuns și cu relația destindere și liberalizare a societății comuniste. Specializat în istoria modernă a României, a ajuns de-a lungul deceniilor să fie autorul, individual sau în colaborare, a circa 100 de volume și a aproape 700 de articole și studii apărute în prestigioase reviste științifice din țară și din străinătate, în care abordează aspecte referitoare la istoria politică și socială a secolului al XIX-lea (revoluțiile din 1821 și 1848, Unirea Principatelor, Războiul de Independență), la istoria economică, istoria culturii, a jurnalismului, a orașului București, istoria diplomației și relațiile internaționale. Au ieșit de sub pana sa Tudor Vladimirescu, Nicolae Bălcescu, Alexandru Ioan

*Cuvânt rostit la sesiunea comemorativă dedicată academicianului Dan Berindei, la împlinirea a 100 de ani de la naștere (2 noiembrie 2023, Aula Academiei Române).

Cuza, Carol I, Mihail Kogălniceanu, Ion C. Brătianu și mulți alții, readuși la viață pentru noile generații, prin evocări pline de sevă. A scris și a publicat *Istoria Academiei Române*. A depistat și a tipărit izvoare istorice privitoare la istoria modernă a României. În domeniul istoriei contemporane, a îngrijit *Jurnalul politic* al profesorului Ioan Hudiță (8 vol.). A fost coordonator și autor al tratatului de *Istoria românilor* (vol. VII/1). S-a numărat printre autorii a numeroase lucrări colective și a fost redactor-șef al unor publicații prestigioase. A fost ales, de-a lungul anilor, membru al unor academii și foruri științifice străine. Scrierile domniei-sale au desenat, cu trăsături energice, portretul unei epoci numite îndeobște „secolul naționalităților”, evidențiind, în cadru european, afirmarea modernă a românilor și a României, cu toate procesele importante de-atunci, de la unirea Moldovei și Țării Românești până la Marea Unire. A ajuns el însuși subiect de cărți, fiind portretizat de mulți confrăți, de mai tineri istorici care văd în personalitatea sa un model de urmat. Cel mai recent i-a închinat o carte (sub formă de interviu) istoricul Narcis Dorin Ion, care are meritul incontestabil de a-l fi revelat lumii intelectuale și culturale românești așa cum a fost, adică plin de echilibru. Îmbinând cu îndemănare de maestru analiza cu sinteza, editarea izvoarelor cu elaborarea de monografii, istoria națională cu implicațiile ei europene și universale, academicianul Dan Berindei s-a situat mereu în centrul culturii poporului său, pe care a înțeles să-l facă apreciat și cunoscut în lume.

Dan Berindei avea vocația de a scoate la lumină trecutul „așa cum a fost”, după expresia celebră a ilustrului antecesor, Leopold von Ranke, provenit din secolul pe care domnia-sa l-a iluminat cu atâta pricepere și dăruire. Dan Berindei s-a confundat, din 1991, cu Academia Română, a cărei Secție de științe istorice și arheologie îi datorează existența demnă de după căderea comunismului. Iar Academia – a cărei istorie a scris-o și rescris-o mereu – i s-a înfățișat drept instituția noastră spirituală supremă, care a făcut unirea românilor înainte de unirea politică.

*

Mulți se întreabă care a fost secretul longevității, mai ales al unei longevități senine,

cumpătate, sănătoase, fără degradări mintale și fizice. În cazul de față, al academicianului Dan Berindei, ar fi, cred, mai multe secrete, de la viața trăită în respect pentru ea și pentru marea ei taină, până la prețuirea valorii omului și umanității. Dar, mai presus de orice, „secretul” este ascuns bine între filele acestei vieți zbuciumate, deși foarte evident pentru cine știe să citească. Singur mărturisește: „Nu am putut urî pe nimeni, nu a încăput în zestrea mea spirituală acest lucru, nu am avut în conduită asemenea sentiment care să dureze”. În aceeași notă, academicianul a recunoscut că nu și-a orchestrat și nici măcar urmărit vreodată cu scop anume recenziile cărților sale, cu alte cuvinte nu a făcut operă de marketing personal, nu s-a ilustrat prin interpuși pe „piață”, deși astăzi aproape că nu există fără așa ceva.

Dintre experiențele personale cu marele istoric, unele sunt memorabile. Când s-a impus și la noi moda numărării citărilor interne și internaționale (înainte să apară alte năzdrăvănii, precum factorul de impact și indicele Hirsch, aplicate inclusiv creațiilor din domeniile umaniste), mi-l aduc aminte pe academicianul Dan Berindei complet nedumerit. După ce i-am spus, în funcție de priceperea mea, cum își țin unii evidența citărilor și cum chiar luptă (uneori cu arme necinstite) ca să fie citați cât mai des și să raporteze apoi asta, mi-a spus perplex: „Dar este dizgrațios să faci așa ceva! Cum să numeri de câte ori ești citat?”. În mintea unui om care văzuse valori autentice în carne și oase, care citise opere istorice nemuritoare și care asistase la impunerii firești pe scena profesională, nu încăpea „măsurarea” meschină în domeniile umanioarelor. Era de ajuns să te uiți la om și la operă și să știi „la câte bate ceasul”, după vorba de demult și regula de aur a unor maeștri, adevărați „diagnosticieni” ai spiritului.

Era afectat ori de câte ori simțea că se lezează onoarea instituției numite Academia Română, pentru care și-a cheltuit o mare parte din energie toată viața și mai ales în ultimele trei decenii, de când a avut și mari răspunderi în cadrul ei. De la folosirea abuzivă a numelui de „academie” sau a adjectivului „academic” și până la defăimarea instituției în ansamblu a receptat orice semnal în acest sens și s-a străduit să producă „reparațiile” cuvenite. I-a veștejit mereu pe anumiți detractori ai instituțiilor noastre culturale, de cercetare și de

educație, cerând construcții și nu demolări. Dar nu a ținut seama de sentimentele personale atunci când era vorba despre valoarea creației unui om. I-a promovat, la rigoare, chiar și pe aceia care-l criticau și care aruncau blamuri asupra Academiei, cu speranța conștientizării și responsabilizării lor.

Cea mai mare vorbă de supărare, trecătoare și aceasta, față de o persoană era: „M-a dezamăgit!” sau „M-a deziluzionat!”. Și asta după ce persoana respectivă făcea mari gafe, confuzii grave de planuri și persista în greșeală, inventând păcate și jignind pe față.

Figura de senior nu venea din vârstă, ci dintr-o mare noblețe sufletească, pe care o purta de-o viață cu simplitate și cu demnitate. Firește, nu a scăpat de detractori, după cum era de așteptat. Cei mai activi – puțini, totuși, față de amploarea vieții și operei omagiate aici – sunt cei meschini, care nu puteau crede că academicianul Dan Berindei făcea totul „fără ură și părtinire”, că nu căuta glorie, că nu căuta funcții, că nu se răzbuna pe nimeni și că îi ierta – ca-n „Tatăl nostru” – pe toți „greșiții” săi. După propria mărturie („Eu nu sunt un ranchiunos, nu am fost cu nimeni toată viața mea. Sincer, nu pot să urăsc, simplu, structural”), academicianul Dan Berindei era un om senin, care-și purta crucea cu demnitate.

*

Dacă ar fi să ne imaginăm bunici și strămoși ideali, ar trebui să luăm poeziile lui Ștefan Octavian Iosif – dar cine o mai face azi? –, dar dacă am vrea să vedem aieveau chipuri de asemenea patriarhi care ne-au netezit drumurile noastre line prin drumurile lor aspre, atunci e de ajuns să

privim fața luminoasă și luminată de har a istoricului Dan Berindei. Este greu să prețuim și, mai ales, să valorizăm virtuți umane precum adevărul sau dreptatea, ambele foarte importante; este capital să urmărim în viață adevărul și dreptatea, dar niciuna dintre aceste virtuți nu se poate atinge fără iubire și bunătate. Cred că aceasta este lecția de viață pe care ne-o transmite istoricul Dan Berindei: fără bunătate și generozitate, adevărul și dreptatea rămase singure ne dezumanizează, adică ne iau ceea ce avem noi caracteristic. Să prețuim acest mesaj al acestui autentic membru al elitei intelectuale a României, într-o vreme de cum-pănă! El ne cheamă spre valori simple și perene, de care pare că am uitat, cum sunt instituțiile trainice, țara, familia, meseria, toate puse sub aureola seriozității și exigenței de sine, dar și a onestității și bunătății în raport cu ceilalți.

Nu a voit frângeri ușor acceptate și ușor de exploatat de către alții. Nu a fost de acord cu istoria exagerat regională, fiindcă spera să păstrăm nealterată unitatea noastră într-o lume tot mai dezbinată sub pretextul globalizării. Toate acestea sunt lecții de viață, adică lăsaminte sau testamente pentru urmași. Academicianul Dan Berindei a transformat tragismul unei vieți în speranță, pentru că viața nu ne-o dăm noi înșine, ci ne vine ca un dar, iar darurile se onorează și se prețuiesc. A fost convins mereu – aidoma unui confrate transilvănean de odinioară (Silviu Dragomir) – că nu contează întotdeauna numai faptele pe care le-ai împlinit în viață, ci și curățenia sufletească prin care le-ai întruchipat și că nu numai cele împlinite sunt importante, ci și cele care n-au fost, dar ar fi putut să fie.